БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ . ACADEMIE BULGARE DES SCIENCES
РОДОПСКИ СБОРНИК V . RECUEIL DU RHODOPE V
София, 1983 . Sofia, 1983

КЪСНОАНТИЧЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С. РИБНОВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Георги Кузманов, Юлия Маринова

Село Рибново е разположено живописно на един от последните склонове на Западните Родопи, спускащи се към долината на Места, на около 30 км северозападно от гр. Гоце Делчев. Районът му е известен в археологическата литература с гробни находки от ранножелязната епоха. В. Миков съобщава за съществуването на „голям брой малки могили от камъни и пръст" южно от селото, които към края на 30-те години вече били разрушени. В тях били намирани гробове с трупополагане, бронзови предмети и глинени съдове. Един проучен от Миков гроб от тази местност е съдържал богат инвентар, характерен за VI—V в. пр. н. е.[1] Откритите в землището на селото тетрадрахми от Филип II Македонски свидетелствуват за поселищен живот на това място и в следващото столетие.[2]

При проведената през 1977 г. машинна обработка на площи в м. Селище в южния край на селото са били засегнати няколко гроба с керамичен инвентар и монети, което наложи провеждането на спасителни разкопки на това място, за да се проучи характерът на гробните съоръжения в некропола.[3] Тук даваме описание на откритите преди започване на археологическото проучване глинени съдове:

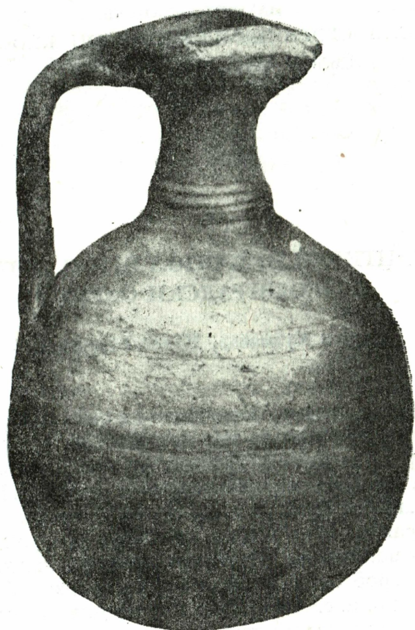
1. Кана, яйцевидна, с трилистно устие. Три релефни пръстена в основата на шийката. Ниско пръстеновидно столче на дъното. Височина 0,24 м; диам. на тялото 0,165 м; диам. на дъното 0,082 м (обр. 1).
2. Паница, плитка, с фестониран хоризонтален бордюр. Плоско дъно. Височина 0,035 м; диам. на устието 0,20 м; диам. на дъното 0,068 м. Частично реставрирана (обр. 2).
3. Паница, подобна на № 2. Слабо наклонен навътре широк фестониран бордюр. Плоско дъно. Височина 0,048 м; диам. на устието 0,224 м; диам. на дъното 0,081 м. Частично реставрирана (обр. 3).
4. Паница, плитка, с форма на нисък пресечен конус. Плоско дъно. Височина 0,038 м; диам. на устието 0,148 м; диам. на дъното 0,015 м (обр. 4).

---

[1] В. Миков. Халщатски находки от Държаница, Видинско и Рибново, Неврокопско. — ИБАИ, XII, 1938, с. 344—346.

[2] Н. Мушмов. Колективни находки на монети. — ИБАИ, I, 1921—1922, с. 242.

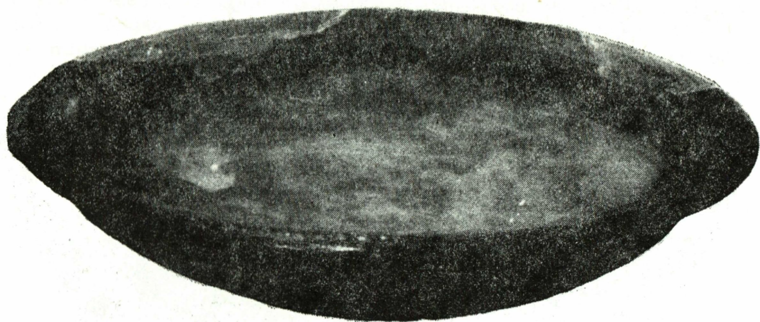
[3] Разкопките бяха проведени от авторите на настоящото съобщение. Архитектурното заснемане на некропола е извършила Ю. Томова, строителен техник към Окръжна проектантска организация — Благоевград.

Обр. 1. Кана

Обр. 2. Паница

Обр. 3. Паница

Обр. 4. Паница

5. Паница, плитка, подобна на № 4. Височина 0,035 м; диам. на устието 0,142 м; диам. на дъното 0,125 м.

6. Гърне с две дръжки. Слабо извит навън, плосък отгоре устиен ръб. Ниско пръстеновидно столче на дъното. Височина 0,125 м; диам. на тялото 0,115 м; диам. на устието 0,077 м; диам. на дъното 0,05 м (обр. 5).

7. Гърне с две дръжки. Форма като № 6. Вертикален устиен ръб. Височина 0,135 м; диам. на тялото 0,123 м; диам. на устието 0,076 м; диам. на дъното 0,062 м (обр. 6).

8. Гърне с две дръжки. Форма като № 6—7. Вертикален устиен ръб. Плоско дъно без пръстеновидно столче. Височина 0,14 м; диам. на тялото 0,133 м; диам. на устието 0,10 м; диам. на дъното 0,075 м. Едната дръжка реставрирана.

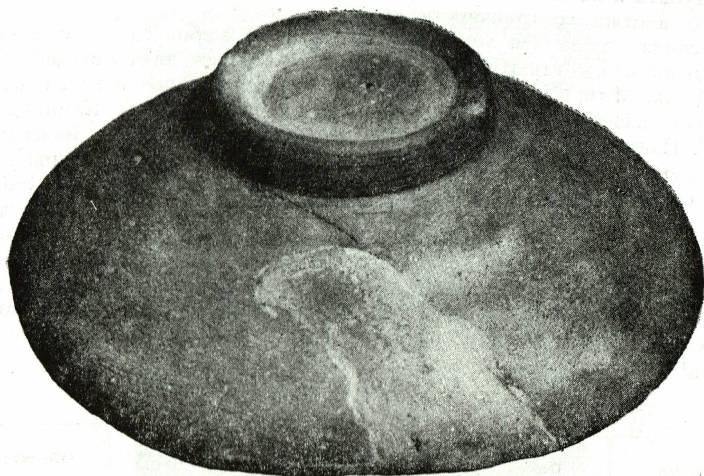

Обр. 5. Гърне

Обр. 6. Гърне

9. Капак на гърне. Дълбока паничка с висок вертикален устиен ръб. Пръстеновидно столче на дъното. Диам. на устието 0,095 м (обр. 7).
10. Капак на гърне. Форма като № 9. Диам. на устието 0,095 м.
11. Капак на гърне. Форма като № 9—10. Диам. на устието 0,075 м (обр. 8.)

Обр. 7. Капак на съд

Обр. 8. Капак на съд

В зависимост от качеството на глината съдовете се разделят на две групи: а) източени от добре пречистена глина, съдържаща слюдени частици. Съдо-

вете са тънкостенни, сиви, добре и равномерно изпечени кана 1, паници 2—3 и капаци 9—11; б) изработени от глина с незначително съдържание на слюда, но с голям примес на пясък. Съдовете са дебелостенни, с грапава повърхност и сиво-черен цвят на кафяви петна (паници 4—5 и гърне 8). Въпреки разликата във фактурата и качеството на изпичане и двете групи съдове са изработени на бързо въртящ се грънчарски кръг.

Описаният керамичен комплекс съдържа характерни за късноантичната епоха форми, добре познати както в Родопската област, така и въобще в Тракия и Долна Мизия. Така каната от Рибново намира почти точен паралел с подобни съдове от Черешово, Смолянски окръг,[4] и от м. Кайлъка край Плевен[5]. Паниците с фестониран ръб съставят част от гробния инвентар от некрополите при с. Плетена[6] и при с. Кремен, Благоевградски окръг[7]. Формата е известна и в Долна Мизия.[8] Особено близки с гърнетата от Рибново са някои съдове с щемпелуван орнамент на плещите от с. Кремен, Благоевградски окръг.[9] Посочените паралели ясно очертават мястото на керамиката от проучения некропол в широкия кръг на разпространение на произвеждана в днешните български земи домашна керамика, характерна за IV — началото на V в. В случая датировката ѝ се подкрепя и от колективната находка на 19 медни монети в един от съдовете от Рибново. Те се разпределят в таблицата[10]:

Император	Период	Монетарница	Литература*	Забележка
1. Констанций II	351—361	— —	—	повредена
2. Валентиниан I	361—375	Сисция	LRBC, p. 74, 1489	
3. „ „	„ „	Тесалоника	LRBC, p. 79—81	
4. „ „	367—375	„ „	LRBC, p. 79—81	
5. Грациан	367—375	Сисция	LRBC, p. 73, 1377	
6. „ „	367—378	—	—	повредена
7. „ „	378—383	Сисция	LRBC, p. 74	
8. Теодосий I	383—392	Хераклея	LRBC, p. 85, 1980	
9. „ „	383	Константинопол	LRBC, p. 89, 2159	
10. „ „	383—392	Хераклея	LRBC, p. 85, 1984	
11. „ „	383—392	—	—	повредена
12. ?	364—378	—	—	повредена
13—16 ?	383—395	—	—	повредени
17—19 ?	II полов. на IV в.	—	—	изличени

* R. Carson, J. Rent, P. Hill. Late Roman Bronze Coinage A. D. 324—498. London, 1960.

[4] М. Ваклинова. Некропол при Черешово, Смолянски окръг (ръкопис).

[5] Ст. Станчев, Й. Чангова, Хр. Петков. Некрополът в местността „Кайлъка" при Плевен. — Археология, 1961, кн. 1, с. 36, обр. 41.

[6] С. Георгиева. Средновековни некрополи в Родопите. — Родопски сборник, 1, 1965, обр. 17_{4-5}.

[7] Д. Стоянова-Серафимова, Б. Колчагова. Трако-римски некропол при с. Кремен, Благоевградски окръг. — ИБМ, I, 1971, с. 107, обр. 4, 7б.

[8] В. Димова. Античен некропол при с. Пейчиново, Русенски окръг. — ИНМ — Русе, II, 1966, с. 18, табл. III_7.

[9] Д. Стоянова-Серафимова, Б. Колчагова. Цит. съч., с. 111.

[10] Определянето на монетите е извършено от Вл. Пенчев, специалист-нумизмат в НИМ. Считаме за свой приятен дълг да му изкажем тук своята благодарност.

В резултат от проведените разкопки в м. Селище бяха разкрити допълнително 17 гроба, разположени в 5 реда и ориентирани в посока запад—изток със средно отклонение 30^0 към северозапад. В план те представляват силно издължен трапец с по-широка основа към запад. Всички гробове са изградени

Обр. 9. Гроб 11 от некропола

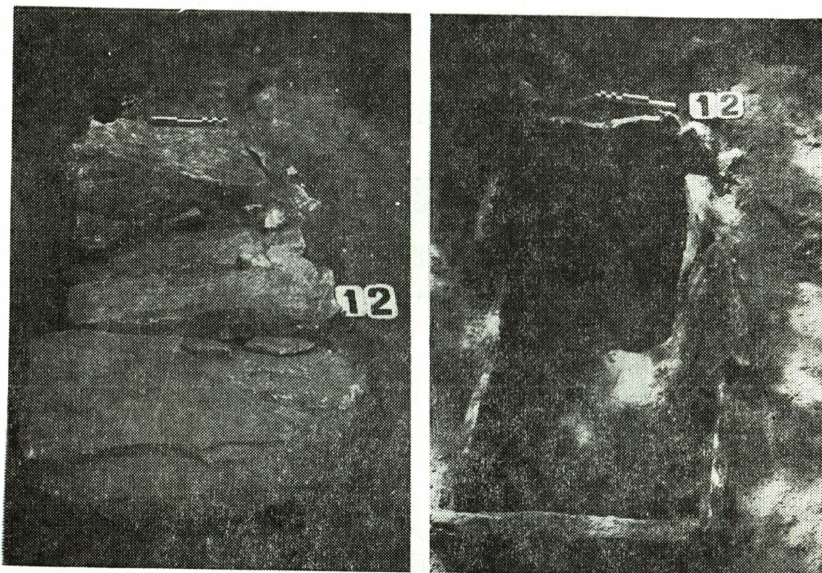
по един начин: гробната яма, вкопана в терена на дълбочина 0,30—0,50 м, е облицована с тънки плочи. Дъното ѝ е заравнено и без настилка (обр. 9). Както показват два изцяло запазени гроба, те са били покрити с големи неправилни плочи, фугите между които са грижливо запълнени с малки необработени камъни (обр.10). Ориентацията на гробовете позволява да се допусне, че покойниците са били погребвани по християнския обред, носещ характерните за IV—V в. езически преживелици. Те се изразяват тук преди всичко в поставянето на керамични съдове в гроба — явление, отбелязано в редица случаи както в Родопската област[11], така и в други райони на ДолнаМизия[12] и Тракия. За такива реминисценции свидетелстват и откритите в съд от гробния инвентар монети, най-вероятно със значението на т. нар. „харонов обол"[13].

[11] В. Миков. Разкопки из Родопите. — ГПНБМ, 1940—1941, с. 32; М. Ваклинова. Късноантичен некропол при с. Беден, Смолянски окръг. — Родопски сборник, III, 1972, с. 149.

[12] Ст. Станчев, Й. Чангова, Хр. Петков. Цит. съч., с. 40; В. Димова. Цит. съч., с. 13.

[13] По въпроса за „хароновия обол" като елемент на погребалния обред от IV в. вж. В. Герасимова-Томова. Познавали ли са траките обола на Харон. — Нумизма-

Определен интерес за проучването на погребалните обичаи на епохата представлява липсата на следи от човешки кости в гробовете от Рибново. Съществува вероятност, макар и незначителна, това да се дължи на по-късно ограбване на онези от тях, които са без запазени покрития. По този начин обаче

Обр. 10. Гроб 12 от некропола — преди и след отварянето

не може да се обясни отсъствието на следи от скелети в двата отбелязани погоре интактни гроба.[14] Без да се изключи напълно възможността за тълкуването им като случаи на кенотафия, следва да се посочи и друго обяснение, което считаме за по-приемливо — вторично опразване на гроба според определени обредни изисквания. В това отношение съществуват редица данни от етнографски характер, засягащи интересен момент от погребалния обред — изваждане и ритуално измиване на костите от гроба определено време след погребването (обикновено след 3,7 или 9 години) и пренасянето им в специални

тика, 1972, кн. 2, с. 14—15 и цит. лит.; В. Миков. Разкопки из Родопите. . ., с. 29—30, гроб 3; В. Димова. Цит. съч., с. 13—15, гробове 1, 3—6, 8—10; Г. Кузманов. Късноантичен некропол в Сандански. — Археология, 1978, кн. 1.

[14] Гробове с аналогична конструкция и запазени напълно покрития без следи от човешки кости и инвентар са открити под нисък могилен насип край крепостта Момино кале, с. Скобелево, Пазарджишки окръг. Сведенията за тях дължа на И. Панайотов, н. с. в Инст. по тракология, който е проучил гробовете през 1977 г.

общи костници. Показателен е фактът, че този обред е зафиксиран именно в Родопската област и Източна Македония, където е бил наблюдаван доскоро.[15]

Данните, които проученият в Рибново некропол предоставя, допринасят за попълване на сведенията за характера и особеностите на материалната и и духовната култура на населението по долината на Места през IV—V в. Очертаната общност на керамичния комплекс и гробните съоръжения от Рибново с широк кръг подобни находки и паметници от Тракия и Долна Мизия още веднаж илюстрира значението на речните долини в Родопската област като важни пътища за проникване на късноантичната култура в тези планински райони.

[15] Данни за описания обичай ни представи и П. Петров, ст. н. с. в Етногр. инст. и музей. Особено характерно в това отношение считаме „равнението на гроб“, практикувано в с. Соловци, Смолянски окръг, и описано от П. Петров, в 1946 г.: „На третата година става „равнение на гроба“. Последният се разкопава, костите се изваждат и се измиват хубаво, а след това се поставят в общоселската костница. Самият гроб се заравя и изравнява. Той вече не съществува за домашните. . .“ В различни варианти обичаят е застъпен в посочената погоре област (Източна Македония, Родопите и Южна Тракия). Данните за това разпространение дължа също на П. Петров. Имам приятното задължение да му изразя благодарността си за ценните сведения и за предоставената възможност да ползувам неговия архив върху погребалните обичаи.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Проблемна комисия за изучаване миналото, бита и културата на населението в Родопите

РОДОПСКИ СБОРНИК

ТОМ V

Под ред. на акад. ХР. ХРИСТОВ, проф. П. ПЕТРОВ
и проф. СТР. ДИМИТРОВ

София . 1983

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ